

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ТРАНСАКЦІЙНИМИ ВИТРАТАМИ

Трансакційні витрати на сучасному етапі розвитку економіки України є найбільш невизначеними з точки зору теорії і практики. Тому потреба теоретичного осмислення та практичного розроблення даної категорії як об'єкта управління і обліку очевидна.

Враховуючи посилення інтересу науковців до теорії трансакційних витрат з погляду економічної теорії, дана проблематика ще не дістала вичерпного висвітлення у науковій літературі з бухгалтерського обліку. Поза увагою науковців поки-що залишаються проблеми дослідження обліково-інформаційного забезпечення управління трансакційними витратами підприємства; не розроблена і не висвітлена методика оцінювання трансакційних витрат як на мікро-, так і макроекономічному рівні.

Вперше концепцію трансакційних витрат розроблено в працях Р. Коуза, який сконцентрував увагу економічної теорії на трансакціях, що виникають при передачі прав власності від одного економічного агента до іншого[2]. У подальшому розробкою питань, пов'язаних з проблемою трансакційних витрат займалися Дж. Коммонс, К. Ерроу, Д. Норт, Г. Саймон, О. Уільямсон, М. Чампі. При цьому розуміння трансакційних витрат варіює від вузьких визначень, що пов'язують ці витрати з окремими видами економічної діяльності, до широких, що підкреслюють інституційну природу явища.

Сучасне наукове тлумачення ще багате на суперечності та розбіжності, історично зумовлені існуванням двох шкіл, двох підходів до трактування сутності феномену трансакційних витрат. Ці два підходи — підхід прав власності і неокласичний підхід — існують незалежно один від одного.

Підхід прав власності, який починається безпосередньо з Р. Коуза, постійно фокусується на ролі трансакційних витрат у визначенні розподілу прав власності, тобто законів, правил, соціальних звичаїв та організацій, які спонукають до певної поведінки. Саме поняття трансакційні витрати було введено в економічну теорію у 1937 р. як витрати використання цінового механізму. Зв'язок між трансакційними витратами та майновими правами

підсумовано в теоремі Коуза: «За відсутності ринкового розподілу ресурсів і розподілу прав власності трансакційні витрати є нульовими» [2].

В Україні проблема сутності і економічної природи трансакційних витрат досліджувалась С. І. Архієреєвим (з точки зору економічної теорії), Козаченко Г. В. і Макухіним Г. А. (з точки зору економіки і організації підприємства). На потребу наукових досліджень в напрямку обліку трансакційних витрат неодноразово в своїх наукових доповідях наголошував професор Г. Г. Кірейцев, акцентуючи увагу на визначенні сутності і класифікаційних ознаках як основи методології їх обліку, контролю і аналізу в управлінні підприємством в умовах глобалізації [1].

Трансакційні витрати мають інформаційний характер і виникають внаслідок подолання економічними суб'єктами непрозорості інформаційного простору. Відповідно, розмір трансакційних витрат залежить від ступеня прозорості інформаційного середовища і визначається з одного боку змінами у структурах, які обумовлені об'єктивними законами та принципами їх розвитку, а з іншого — намірами економічних суб'єктів щодо своєї участі в цих структурах і бажаного ступеня трансакційної активності. Головним принципом оптимізації індивідуальної трансакційної активності суб'єкта є намагання мінімізувати сумарні трансакційні витрати.

В традиційному бухгалтерському обліку трансакційні витрати не виділені окремою групою витрат, і здебільшого відображаються в складі адміністративних або витрат на збут. Це негативно впливає на процес прийняття управлінських рішень щодо трансакційних витрат і управління ними. На наш погляд, завдання з виокремлення і узагальнення інформації щодо трансакційних витрат має виконувати управлінський облік через систему бюджетування, контролю за їх величиною і доцільністю, та оперативного управлінського аналізу.

Концепція управлінського обліку трансакційних витрат, як логічна система розвитку, має містити наступні елементи: використання облікової інформації в двох напрямках — до центрів відповідальності і до центру регулятивних схем структур господарського і державного управління, визнання двох основоположних концепцій вартості — трудової теорії вартості та маржиналізму (граничної корисності благ), розробку методології обліку трансакційних витрат, обумовлених дефіцитом інформації, невизначеністю та ризиками, визначення якісних характеристик і сутності трансакційних витрат, класифікацію трансакційних витрат з точки зору обмежених ресурсів (економічна) і власних інтересів

(опортуністична), критерії формування кількісних параметрів, послідовність процедур облікового відображення, контроль (COSO) і оцінку ефективності здійснення трансакцій.

Саме через призму управлінського обліку зацікавлені користувачі зможуть дослідити сутність і характер трансакційних витрат, які здійснюють підприємства в процесі посилення економічної глобалізації; провести системний аналіз характеру трансакційних витрат, їх структури та динаміки з метою виявлення їх відповідності завданням, виконання яких вони забезпечують; з'ясувати відповідність існуючої методики оцінювання трансакційних витрат з метою посилення управління ними.

Література

1. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета / Г. Г. Кирейцев // Научный доклад. — Изд. 2-е, перераб. и доп. — Житомир/ЖГТУ, 2008. — 76 с.
2. Коуз Р. Природа фирмы // Р. Коуз. Фирма, рынок и право. Пер. с англ. — М.: Дело ЛТД, 1993. — С. 33—53.

Самборський О. В., канд. екон. наук, доц.
кафедри бухгалтерського обліку,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

КАЛЬКУЛЮВАННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЦІНИ

Калькулювання ціни готової продукції відображає методологію обліку витрат та доходів на підприємстві, котра формує виробничу собівартість та собівартість реалізованої продукції. Так як ціна є вартістю одиниці продукції, то в її склад включаються витрати, пов'язані з виробництвом продукції, витрати з реалізації, загальногосподарські та фінансові інші операційні витрати, непрямі податки та прибуток, що входять у ціну відповідно до діючого законодавства України.

Виходячи з положень Господарського кодексу України та закону України «Про ціни та ціноутворення» підприємства в своїй господарській діяльності при її здійсненні застосовують вільні, державні фіксовані та регульовані ціни. Основними при здійсненні своєї комерційної діяльності підприємства застосовують вільні ціни, які визначаються суб'єктами господарювання зі згодою сторін, а у внутрішньогосподарських відносинах — по рішення підприємства встановлюються на всі види продукції, товари, ро-